

Kritik mot Polismyndigheten för behandlingen av en kvinna som omhändertagits för berusning

Beslutet i korthet: AA omhändertogs för berusning och fördes till en polisarrest. Hon var mycket utagerande i cellen och gjorde vid ett tillfälle ett försök att hänga sig. Någon läkarundersökning av AA med anledning av hennes psykiska tillstånd gjordes inte. Under omhändertagandet bad AA upprepade gånger att få använda toaletten, men hänvisades till att kissa på golvet. Under närmare tre timmar vistades hon i cellen utan tillgång till filt eller madrass, med endast trosor på sig. Under den tiden förekom tillsyn av manlig personal.

JO uttalar i beslutet att det aldrig får göras en slentrianmässig bedömning av en intagens hälsotillstånd bara för att han eller hon är kraftigt berusad eller utagerande. Även psykisk ohälsa som utlösts av alkohol kan behöva bedömas av läkare, och även otjänliga självmordsförsök bör tas på allvar. Om det kommer fram tecken på att den intagne har tidigare upplevelser som kan medföra särskilda svårigheter för denne under vistelsen i arresten är det särskilt angeläget att överväga läkarvård. Mot bakgrund av den säkerhetsbedömning som gjordes av AA och hennes beteende sedan hon placerats i cellen kritiserar JO Polismyndigheten för att personalen i arresten inte såg till att hon blev undersökt av läkare när hon visade tecken på att vilja ta sitt liv.

JO uttalar också att endast mycket starka säkerhetsskäl kan försvara att en intagen vistas i en cell utan filt eller madrass och med endast trosor på sig under nästan tre timmar. I en sådan situation bör arrestpersonalen kontinuerligt vara uppmärksam på om förhållandena ändras så att den intagne inte tvingas att vara utan kläder eller en filt längre än vad som är nödvändigt. Polismyndigheten kritiserar för att AA inte omedelbart fick en filt när hon sattes in i arresten och för att hon sedan vistades i cellen under närmare tre timmar med endast trosor på sig utan att det framgick att det fanns tillräckliga skäl för det.

Vidare uttalar JO att det endast i undantagsfall får förekomma att en intagen hänvisas till att kissa i en golvbrunn eller liknande och att det då måste vara motiverat av omständigheterna i det enskilda fallet. AA hänvisades under närmare åtta timmar till att kissa direkt på golvet utanför toalettdörren. Polismyndigheten kritiserar för denna behandling av AA.

Polismyndigheten kritiserar också för bristande dokumentation i flera avseenden.

Anmälan

AA omhändertogs för berusning på en fest med s.k. togatema i Luleå den 2 oktober 2016. I en anmälan till JO förde AA fram klagomål mot Polismyndigheten, polisregion Nord, bl.a. för hur hon behandlades i polisens arrest sedan hon omhändertagits. Hon anförde huvudsakligen följande.

Hon reagerade mycket kraftigt på omhändertagandet eftersom hon blev fasthållen av män och då hon har blivit våldtagen vid ett tidigare tillfälle. När hon placerades i cellen fick hon endast behålla sina små spetstrosor, men hon fick en t-shirt och en luvtröja. Hon var i princip naken på nederdelen av kroppen och manliga poliser kom var femte minut och stirrade på henne. Vid upprepade tillfällen bad hon att få gå på toaletten, men blev tillsagd att "hålla käften" och kissa på golvet. Hon bad att en kvinnlig polis skulle komma i stället, eller att hon skulle få något att täcka sig med, men fick till svar att det inte var några kvinnor i tjänst och att det fanns boxersshorts men de kunde hon inte få. Eftersom hon mådde så dåligt över hur hon blev behandlad tog hon madrassen och ställde den mot dörren. Madrassen togs då ifrån henne. Därefter rev hon sönder sin t-shirt, flätade remsorna till en snara och använde delar av en plastmugg till att få in snaran i gångjärnet till toaletten för att hänga sig. Manliga poliser tog ned snaran och visiterade henne. Alla kläder och den filt hon fått tidigare togs ifrån henne och hon fick sitta på golvet i bara trosorna. Hon bad att få en filt eftersom hon frös, men hon fick inte det förrän på morgonen när en kvinna började arbeta. När hon bad om att få dricka vatten fick hon höra att hon fick skylla sig själv, eftersom hon hade förstört muggen för att göra en snara. Hon försökte skada sig och slog bl.a. huvudet i väggen. När hon skulle frigges fick hon gå genom korridoren, förbi manliga poliser, med endast sina trosor på sig. Hennes väska och plånbok hade blivit kvar på nattklubben och hon hade endast sin mobil, ett skärp, ett lakan och skor med höga klackar. När hon berättade att hon inte kunde ta sig hem eftersom hon inte hade pengar eller nycklar fick hon till svar att hon fick lösa problemet själv och att hon inte skulle ha druckit så mycket. Hon sa att hon skulle skära upp handlederna efter att hon hade kommit hem. En polisman sa att hon skulle lämna arresten eller så skulle de köra henne till psykiatrisk klinik. Hon svarade att hon inte brydde sig eftersom hennes liv var över, och hon blev då utknuffad på parkeringen med beskedet att hon hade en mobiltelefon och att hon fick lösa situationen. När hon kommit hem gjorde hon ett försök att begå självmord. Hennes beteende i arresten kom sig av att hon mådde dåligt och att hon var rädd för att bli våldtagen igen. Hon gjorde mycket motstånd vid omhändertagandet och fick skador av det fängsel man satte på henne.

Utredning

Inledning

Av de handlingar som hämtades in från Polismyndigheten framgick bl.a. följande. Enligt arrestantbladet sattes AA in i cellen kl. 3.50. Hon fick en filt kl. 4.45 och bad om att få större trosor kl. 4.55. En patrull tog ut madrass och filt

kl. 5.00 efter att AA hade satt madrassen för dörren, och patrullen tog hennes tröja kl. 5.15 då hon hotade att hänga sig. Hon fick en filt igen kl. 8.10 och fick besöka en toalett kl. 10. Av blanketten för säkerhetsbedömning avseende den som tas in i polisarrest som fylldes i kl. 3.55 framgår bl.a. att AA uppvisade eller uttalade tecken på självskadebeteende och psykisk ohälsa.

Polismyndighetens yttrande

Polismyndigheten ombads att yttra sig över

- dokumentationen av användningen av fängsel,
- dokumentationen av den händelse i cellen när AA enligt egen uppgift försökte skada sig själv,
- vilka överväganden som gjordes i frågan om AA borde bedömas av läkare och eventuellt beredas vård på sjukhus eller annan vårdinrättning,
- genomförandet av den i tillsynsbladet antecknade åtgärden att ta ifrån AA. hennes tröja,
- vilka överväganden som låg bakom att AA inte – såvitt framgår – tilldelades något klädesplagg för underkroppen utöver de trosor hon hade på sig när hon sattes in i cellen,
- om det var manlig eller kvinnlig personal som skötte tillsynen av AA under den tid hon befann sig i cellen iförd endast sina trosor och vilka överväganden som gjordes i den frågan,
- AA:s möjligheter att dricka vatten och att uträtta sina behov, och
- vilka överväganden som gjordes i frågan om några åtgärder var påkallade från polisens sida vid frigivningen med anledning av att AA – enligt egen uppgift – förklarade att hon skulle ta sitt liv och att hon inte kunde ta sig hem eftersom bl.a. hennes plånbok och nycklar blivit kvar på platsen för omhändertagandet, och att hon – såvitt framgår – var iförd endast trosor, ett lakan och skor.

Polismyndigheten (BB) yttrade sig. Inför yttrandet hade upplysningar hämtats in från de befattningshavare som hade hanterat omhändertagandet av AA och ansvarat för tillsynen av henne i arresten.

Myndigheten lämnade följande redogörelse för händelsen.

AA omhändertogs enligt [lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB)] den 2 oktober 2016 efter en togafest på kårhusrestaurangen STUK i Luleå. Anledningen till ingripandet var att hon inte ansågs kunna ta hand om sig själv och kunde antas utgöra en fara för sig själv. Hon vägrade uppge vem hon var och omhändertogs initialt av en ordningsvakt på restaurangen, vilken tillkallade polis. När polisen kom till platsen var hon redan belagd med handfängsel. Hon påträffades liggande på mage invid entrén och iklädd bl.a. ett lakan. Hon var högradigt berusad och vid kontakt med henne var hon väldigt aggressiv. Hon skrek, sparkade och krängde med kroppen. Polisen bedömde därför att omhändertagandet skulle bestå. För att minimera risken för skador vid transport till polishuset belades hon även med fotfängsel. Hon fortsatte att vara aggressiv, skrika och kränga med kroppen såväl under transporten till polishuset som inne i polishuset. Utifrån hennes agerande skedde avvisiteringen och

säkerhetsbedömningen i ett avskilt rum. Hand- och fotfångslen avlägsnades inne på stationen.

AA placerades i en anhållningscell eftersom någon tillnyktringscell inte fanns ledig. Detta skedde kl. 3.50. På grund av hennes beteende beslutades om tillsyn var 5:e minut, vilket varade fram till kl. 7.00, och därefter utfördes tillsyn med 15 minuters mellanrum. Kl. 4.45 tilldelades hon en filt. Kl. 5.00, satte hon upp en madrass mot fönstret till cellen, vilket resulterade i att madrass och filt avlägsnades. Kort därefter upptäcktes att hon rivit sönder en tröja i remsor och knutit ihop dem till ett band. Vid detta tillfälle uttalades även hot om suicid. Remsorna och en förstörd plastmugg avlägsnades då av säkerhetsskäl. Förmodligen avlägsnades samtidigt en luvtröja. Hon nekades därefter att få tillbaka tröjan och filten. Kl. 8.10 fick hon dock en filt. Under omhändertagandet var hon hänvisad att utträta sina behov på golvet i cellen eftersom toaletten i cellen var stängd av säkerhetsskäl. Vid frigivningen kl. 10.15 vägrade AA fortfarande att uppge sin identitet.

Polismyndigheten redovisade följande bedömning.

Tillsyn och behov av läkare/sjukvård

Av utredningen framgår inte att AA uppgett att hon har någon sjukdomsbild som kräver medicinering eller att hon bitt om att få träffa en läkare. Någon läkare har heller inte konsulterats i samband med det aktuella omhändertagandet. Stationsbefälen, CC och DD, har i samråd med övrig personal funnit att, det i huvudsak var kvinnans mycket höga berusningsgrad, av alkohol och/eller droger, samt ett mycket affekterat tillstånd som framkallade kvinnans beteende och inte psykisk ohälsa. Hennes upprörda tillstånd samt hennes påverkansgrad, har dock resulterat i beslut om tillsyn med fem minuters mellanrum. Den tillsynsnivån har ansetts nödvändig fram till kl. 7.00. Därefter har beslutats om tillsyn med 15 minuters mellanrum fram till kl. 10.15. Överväganden har skett löpande.

AA har genom både ord och handlingar visat att hon inte varit bekväm med inlåsningen. Kl. 5.00 placerade hon en madrass framför celldörren och gömde sig under sängen varpå madrass och filt avlägsnades ur cellen. Kort därefter beslutade stationsbefälet att även en tröja, förmodligen en luvtröja, och en plastmugg skulle fränhändas henne. Samtidigt togs även den t-tröja som hon strimlat inne i cellen ut därifrån. Plastmuggen och t-tröjan hade förstörts i vad som av stationsbefälet och personalen benämnts som otjänligt försök och hot om suicid.

Ingen i personalen har kunnat erinra sig om att AA skadat sig genom att slå huvudet i väggen eller på annat sätt tillfogat eller försökt att tillfoga sig skada inne i cellen. Inte heller har synliga skador på kroppen noterats. Det enda som har uppmärksamrats är ovan nämnda händelse som av personalen liknades vid ett otjänligt suicidförsök. Av den anledningen har ingen incidentrapport upprättats. Händelsen har däremot noterats på arrestantbladet.

Polismyndigheten är medveten om den försiktighet som ska iakttas avseende medicinska bedömningar och vill betona att tecken på suicid och annan psykisk ohälsa alltid ska tas på allvar. Erfarenhetsmässigt tar dock inte sjukvården emot påverkade personer förrän efter tillnyktring om inte hälsotillståndet är särskilt allvarligt eller akut. I det aktuella ärendet har genomförandet av tät och noggrann tillsyn, innefattande personlig kontakt i cellen, varit vägledande i den löpande bedömningen beträffande hälsotillståndet.

Mot denna bakgrund anser Polismyndigheten att polisens agerande får anses godtagbart i denna del.

Behandlingen av AA under omhändertagandet

Mot bakgrund av det som framkommit i ärendet anser Polismyndigheten att besluten att sätta fängsel, frånta AA kläder, filt, madrass och plastmugg var

nödvändiga och i linje med de säkerhetsregler som gäller i en polisarrest. Även om det ur den enskildes perspektiv kan förefalla kränkande att bli berövad kläderna har åtgärderna vid tillfället vidtagits för hennes egen säkerhet. Åtgärder och skäl finns noterade på arrestantbladet samt i protokoll över anbringande av fängsel.

Vidare finns olika uppgifter om huruvida det alls fanns några lånebyxor att tillgå vid insättningen i cellen kl. 3.50, om AA i så fall erbjöds några byxor men avböjde eller om hon till och med tilldelades ett par byxor. Det mesta tyder dock på att hon inte fick några byxor utan att hon endast hade ett par trosor på underkroppen. Hon verkar inte heller ha erbjudits någon filt att skylla sig med, vilket får anses vara en brist. Det är vidare en brist att det inte finns någon närmare dokumentation i den här delen. Efter en knapp timme, kl. 4.45, tilldelades hon filt. Den togs dock bort igen efter en kvart, kl. 5.00, i samband med att hon placerade en madrass framför cellfönstret, för att sedan återlämnas kl. 8.10. Även om hon blev fråntagen filten av säkerhetsskäl anser Polismyndigheten att hon får anses ha vistats utan något att skylla sig med väl lång tid.

När det gäller genomförandet av den i arrestantbladet antecknade åtgärden att ta ifrån AA hennes tröja förekommer även här lite olika uppgifter. Av anteckningen framgår att "SB och patrull tog av tröjan då hon hotar med att hänga sig". De arrestantvakter som var i tjänst vid tillfället har i samband med JO:s remiss uppgett att det inte fanns någon tröja att ta av eftersom hon tagit av sig den och rivit den i remsor. Hon har dock själv uppgett att hon rev sönder sin t-tröja och gömde remsorna i sin luvtröja. Det torde därför ha varit både resterna från t-tröjan och luvtröjan som avlägsnats. Hon har i sin skrivelse till JO uppgett att det var manliga poliser som visiterade henne vid detta tillfälle, vilket är riktigt eftersom det endast var manlig personal på plats. Visitationen vidtogs dock med stöd av 4 kap. 4 § häkteslagen, varvid kvinnlig personal enligt 7 § inte är ett krav. Polismyndigheten har ingen anledning att ifrågasätta polisens agerande i den här delen.

I ärendet är således ostridigt att AA endast varit iförd trosor i cellen under ett par timmar och att manlig personal har skött tillsynen kl. 5.15–6.45, då en kvinnlig arrestantvakt påbörjade sitt skift. Övervägande tillsyn samt frigivning har dock därefter skötts av den kvinnliga arrestantvakten. Enligt Polismyndighetens uppfattning förefaller denna fråga inte ha varit föremål för några närmare överväganden. Utifrån den aktuella situationen där det endast fanns manlig personal i tjänst medgavs emellertid inga andra alternativ. I den mån det är möjligt anser Polismyndigheten dock att man bör försöka undvika liknande situationer genom god personalplanering.

Rätten till vatten och toalettbesök

En fråga är vad AA hade för möjligheter att dricka vatten. Den cell hon vistades i var utrustad med en vattenanordning i rostfritt stål. Vatten får den omhändertagna genom att trycka på en knapp som sitter på väggen utanför toaletten, inne i cellen. Plastmuggen som hon tilldelats hade hon sönder och försökte använda i syfte att skada sig själv, varpå den togs ut ur cellen. Vatten går dock fortfarande att dricka genom att man spolar upp det i händerna eller placerar munnen intill vattenstrålen. I den situation som förelåg får detta anses ha varit acceptabelt.

En annan fråga är vad AA hade för möjligheter att uträtta sina behov. I tillnyktringsceller är det inte helt ovanligt att frihetsberövade är hänvisade till att uträtta sina behov i de hål vid golvet som kan användas för det ändamålet. I den anhållningscell som AA vistades i fanns det inte någon sådan anordning, däremot fanns en toalett som var låst för att hon inte skulle kunna skada sig själv. Eftersom en glipa finns under toalettdörren och golvet utanför sluttar ner mot ett avlopp inne på själva toaletten hänvisades hon till att uträtta sina behov på golvet utanför toalettdörren. Mot bakgrund av det som kommit fram om AA:s

sinnestillstånd och uppträdande i cellen får detta förfarande anses ha varit godtagbart i den aktuella situationen. Myndigheten vill dock understryka att en sådan lösning inte är acceptabel annat än undantagsvis.

Frigivning

Vid frigivningen följde en kvinnlig arrestantvakt med AA till ett separat rum med stängbar dörr där hon fick tillbaka sina tillhörigheter. Det var bara den kvinnliga arrestantvakten och AA i rummet. Enligt uppgift från arrestantvakten avböjdes erbjudandet att låna polisens telefon och även alternativet att få hjälp med att ringa någon. AA har i sin skrivelse till JO uppgett att polisen vid frigivning sagt att hon kunde få skjuts till psyket men att hon inte brydde sig och att hon därefter i stället knuffades ut på parkeringen. Den kvinnliga arrestantvakten har i motsats till detta berättat att hon följde AA ut och visade var Resecentrum låg. Hon har även uppgett att hon pratade med AA som vid frigivningen upplevdes lugn och sansad men ledsen. Såvitt hon minns fick AA tillbaka ett par leggings eller liknande att ha på benen, skor och togalakan. Hon tror att AA hade en tröja under lakanet men är inte riktigt säker. AA fick i vart fall en extra tröja att ta på sig för att hon inte skulle frysa. Arrestantvakten har inte uppmärksammat några synliga skador på AA. Hon kan inte heller komma ihåg att AA pratat om att skada sig själv eller något behov av sjukvård eller annan hjälp.

Det stationsbefäl som var i tjänst har uppgett att han inte minns frigivningen. Han har redogjort för de rutiner som följs vid en frigivning. Beroende på personens status, klädsel och rådande väderlek tillfrågas personen ofta om denne vill ha hjälp med transport eller att ringa taxi eller någon vän.

Polismyndigheten kan konstatera att det råder motstridiga uppgifter om vad som förevarit vid frigivningen. Har den gått till som den kvinnliga arrestantvakten har uppgett har myndigheten dock inget att anmärka på. I sammanhanget kan noteras att AA enligt egen uppgift haft en fungerande mobiltelefon med nätverksuppkoppling, vilket möjliggjort betalning via Swish. Detta torde enligt Polismyndigheten även innebära möjligheter till betalning via andra appar.

Polismyndigheten yttrade sig inte särskilt om dokumentationen av användningen av fängsel men bifogade det protokoll som hade upprättats i samband med omhändertagandet av AA.

Anmälares yttrande

AA kommenterade Polismyndighetens yttrande och anförde bl.a. följande. Vid flera tillfällen bad hon att få uppsöka läkare men nekades det. När hon frigavs fick hon ett par kvarglömda långkalsonger och den tröja som tidigare hade tagits ifrån henne. Hon hänvisades till att betala med Swish på bussen, men hon förklarade att det inte går.

Rättslig reglering

Förutsättningarna för omhändertagande av en berusad person

Den som är så berusad av alkoholdrycker eller annat att han eller hon inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv, eller någon annan, får omhändertas av polis (1 § första stycket lagen om omhändertagande av berusade personer m.m., LOB). Om det behövs med hänsyn till den omhändertagnes tillstånd, ska han eller hon så snart det kan ske undersökas av en läkare (3 § LOB). Den som inte bereds vård på sjukhus eller någon annan vårdinrättning, och inte heller tas om hand på något annat sätt eller annars kan

friges, får hållas kvar. Han eller hon får tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet (4 § LOB).

Läkarbedömning

Den som omhändertagits på grund av berusning ska ses till fortlöpande. Om den omhändertagnes tillstånd ger anledning till det ska han eller hon föras till sjukhus eller läkare tillkallas så snart det kan ske (6 § LOB).

Polisen ska bedöma om den omhändertagne, på grund av en skada eller någon annan orsak, behöver omedelbar läkarvård. Läkarundersökning ska bl.a. ske om den omhändertagne kan befaras ha fått inre skador eller skullskador eller om berusningen är förenad med anmärkningsvärda eller svårförståeliga psykiska symptom. (Se 3 kap. 1 och 2 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om omhändertagande av berusade personer, RPSFS 2000:57, FAP 023-1.)

Om den omhändertagne kan antas vara i behov av läkarundersökning eller sjukhusvård, ska vakthavande befäl eller någon annan förman genast underrättas. Är någon sådan förman inte omedelbart tillgänglig ansvarar den som utövar tillsynen av den omhändertagne för att en läkare tillkallas eller att den omhändertagne förs till sjukhus. (Se 3 kap. 3 § RPSFS 2000:57, FAP 023-1.)

JO har tidigare uttalat sig om tillsyn och läkarundersökning av den som är omhändertagen och då bl.a. framhållit följande. Det är viktigt med en omsorgsfull tillsyn för att uppmärksamma om den omhändertagnes hälsotillstånd är sådant att det finns anledning att tillkalla läkare. Om en omhändertagen begär att en läkare ska kontaktas eller när han eller hon annars visar tecken som kan tyda på sjukdom måste poliser och annan personal vid Polismyndigheten som inte har sjukvårdsutbildning vara försiktiga med att göra medicinska bedömningar och i stället överlåta sådana bedömningar till läkare. Felbedömningar av en omhändertagen persons hälsotillstånd kan få mycket allvarliga konsekvenser. (Se t.ex. JO 2012/13 s. 158, dnr 5244-2011, JO:s beslut den 28 november 2016, dnr 3710-2015, den 11 april 2017, dnr 799-2016, och den 22 september 2017, dnr 2468-2016.)

Behandling av den som förvaras i polisarrest

Bestämmelser om behandlingen av den som är omhändertagen och förvaras i en polisarrest finns främst i häkteslagen. Som en allmän utgångspunkt anges där att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande (1 kap. 4 § häkteslagen).

Kroppsvsitation och kroppsbesiktning

Den som ska tas in i en förvaringslokal ska senast vid ankomsten kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för att söka efter otillåtna föremål, om det inte är uppenbart obehövligt. Även den som redan är intagen får under vissa förutsättningar kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas i detta syfte. (Se 4 kap. 2–

3 §§ häkteslagen). En intagen får enligt 4 kap. 4 § häkteslagen även i andra fall än som anges i dessa bestämmelser kroppsvisiteras för att söka efter vapen och andra farliga föremål, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl (en s.k. skyddsvisitation).

En kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning får inte utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Detta gäller dock inte en skyddsvisitation enligt 4 § (se 4 kap. 7 § häkteslagen). Denna ordning gör det möjligt att hantera hastigt uppkomna situationer där det inte finns kvinnlig personal tillgänglig och där säkerheten gör att det inte är rimligt att avvakta med en visitation (se JO:s beslut den 13 oktober 2015, dnr 3844-2015, och den 28 februari 2017, dnr 4118-2016). En skyddsvisitation behöver normalt inte gå längre än att man känner utanpå kläderna för att kontrollera vad den intagne bär på sig (se prop. 2009/10:135, s. 152).

Den som kontrolleras vid en kroppsvisitation ska visas all den hänsyn som omständigheterna medger (13 § första stycket häktesförordningen).

Rätt till kläder

En intagen ska vid behov förses med kläder och skor. Tillgången till kläder och skor får begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv eller någon annan. Den intagne bör alltid ha något att skylla sig med och får inte vistas i arresten utan kläder under längre tid än vad som är nödvändigt för den intagnes egen säkerhet. (Se 3 kap. 3 § Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, PMFS 2015:7, FAP 102-1, och det allmänna rådet till den bestämmelsen.)

JO har tidigare framhållit att det inte är acceptabelt att låta en person vistas i arresten utan kläder under en längre tid och att den omhändertagne normalt bör erbjudas ersättningskläder, en filt eller något liknande om han eller hon har fråntagits sina kläder av säkerhetsskäl. (Se bl.a. JO:s beslut den 29 juli 2013, dnr 6237-2012 och 6914-2012, JO 2017/18 s. 244, dnr 2817-2015, och JO:s beslut den 9 mars 2017, dnr 6542-2015, och JO 2017/18 s. 248, dnr 4945-2016.)

Rätt till toalettbesök och tillgång till vatten

En intagen har rätt att få dricksvatten i rimlig omfattning och ska ha möjlighet att dagligen sköta sin personliga hygien och få nödvändig utrustning för detta ändamål (se 3 kap. 1 och 2 §§ PMFS 2015:7, FAP 102-1.) JO har uttalat att en intagen normalt ska ges möjlighet att uträtta sina behov på en toalett. Det är godtagbart att en intagen ibland kan behöva vänta på att få besöka toaletten, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl eller på grund av arrestantvakternas arbetsbelastning. I vissa fall kan den frihetsberövade personens tillstånd vara sådant att han eller hon inte kan tas till en toalett. (Se JO 2017/18 s. 248, dnr 4945-2016.)

Dokumentation

Protokoll ska föras över ingripanden som innebär att någon omhändertas. Av protokollet ska det framgå vem som har fattat beslutet om ingripandet, grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats, vem eller vilka som har deltagit i ingripandet, vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot, tiden för ingripandet samt vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet. (Se 27 § polislagen.) Protokoll ska också föras över ingripanden som innebär användning av fängsel. Ett sådant protokoll ska innehålla uppgift om skälen för åtgärden. (Se 28 § polislagen.)

För intagna i polisarrester ska det föras en journal i form av ett arrestantblad eller omhändertagandeblad. I denna ska alla beslut som fattats samt viktiga händelser och väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder avseende den intagne dokumenteras. Även uppgifter om omständigheter i övrigt som är av betydelse för vistelsen i arresten ska dokumenteras. Dokumentationen ska ske så snart som möjligt. (Se 2 kap. 2 och 3 §§ PMFS 2015:7, FAP 102-1.)

Bedömning

Utgångspunkter

Min granskning har avsett vad om förekommit sedan AA omhändertagits med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. och förts till polisstationen.

Läkarundersökning

AA har uppgett att omhändertagandet väckte minnen av en tidigare våldtäkt och att hon mådde mycket dåligt psykiskt både under den tid hon var omhändertagen och efter att hon frigetts. Hon har uppgett att hon bl.a. bankade huvudet i väggen i arresten så att hon fick en bula och att hon försökte göra en snara av sin sönderrivna tröja. Hon har också uppgett att hon bad att få träffa en läkare. Av handlingarna framgår att hon var mycket utagerande i cellen och att hon hotade att hänga sig. Polismyndigheten har uppgett att hennes beteende bedömdes vara framkallat av en hög påverkansgrad och ett mycket affekterat tillstånd, snarare än psykisk ohälsa. Vidare har Polismyndigheten uppgett att hennes försök till självmord var otjänligt och att sjukvården inte brukar ta emot påverkade personer förrän efter att de har nyktrat till, om inte hälsotillståndet är särskilt allvarligt eller akut.

AA stod under tät tillsyn under omhändertagandet. I Polismyndighetens säkerhetsbedömning av AA anges att hon uppvisade eller uttalade tecken på självskadebeteende och tecken på psykisk ohälsa. Av arrestantbladet framgår att hon under omhändertagandet flera gånger gömde sig under bordet eller sängen eller satt precis nedanför dörren. Utredningen bekräftar också den uppgift som AA har lämnat om att hon försökte göra en snara. Av Polismyndighetens yttrande framgår inte att AA bankat just huvudet i väggen, men däremot att hon bankat i väggen. Yttrandet ger inte heller något klart besked om hon bad att få

träffa en läkare. Några överväganden i frågan om en läkarundersökning var nödvändig finns inte dokumenterade.

Jag har tidigare framhållit att poliser och annan personal vid Polismyndigheten som inte har sjukvårdsutbildning bör vara försiktiga med att göra medicinska bedömningar och i stället överlåta sådana bedömningar till läkare. Vidare har jag uttalat att det finns goda skäl att dokumentera en suicidbedömning som görs i det protokoll som förs över omhändertaganden av berusade personer även när den resulterar i att någon läkarundersökning inte anses nödvändig. Om det görs kan det i efterhand konstateras att en bedömning har gjorts och kontrolleras hur omständigheterna i det aktuella fallet bedömts. (Se mitt beslut den 28 november 2016, dnr 3710-2015.) Med anledning av vad som kommit fram i utredningen vill jag också framhålla att det aldrig får bli fråga om en slentrianmässig bedömning av den intagnes hälsotillstånd bara för att han eller hon är kraftigt berusad eller utagerande. Även psykisk ohälsa som utlösts av alkohol kan behöva bedömas av läkare och även otjänliga självmordsförsök bör tas på allvar. Det får inte heller förekomma att sjukvården inte kontaktas enbart utifrån en allmän uppfattning att sjukvården inte vill ta emot en berusad person. Om det kommer fram tecken på att den intagne har tidigare upplevelser som kan medföra särskilda svårigheter för denne under vistelsen i arresten är det särskilt angeläget att överväga läkarvård.

Av det som kommit fram i utredningen är det svårt att avgöra i vilken utsträckning tjänstgörande personal förstod att AA haft tidigare upplevelser som påverkade hennes uppträdande. Det är dock klarlagt att AA vid säkerhetsbedömningen hade uppvisat eller uttalat tecken på självskadebeteende och tecken på psykisk ohälsa. Mot den bakgrunden och med beaktande av AA:s beteende efter att hon placerats i cellen anser jag att man borde ha sett till att hon blev undersökt av en läkare när hon genom sitt handlande visade tecken på att hon ville ta sitt liv. Polismyndigheten ska kritiseras för att det inte skedde.

Behandlingen av AA under omhändertagandet

Rätten till kläder

Jag har tidigare uttalat att de kläder som den som är intagen i en polisarrest får ha på sig får begränsas om det behövs för bl.a. hans eller hennes säkerhet. En individuell bedömning av vilka klädesplagg som den som är intagen får ha på sig måste därför göras. En frihetsberövad person som uppger att han eller hon fryser ska självklart erbjudas kläder eller en filt om det är möjligt med hänsyn till hans eller hennes säkerhet. (Se JO 2017/18 s. 244, dnr 2817-2015.)

AA omhändertogs på en fest med togatema och hade endast ett fåtal egna kläder med sig till arresten. Hon sattes in i arresten kl. 3.50. Utredningen ger inte något helt entydigt besked om vilka kläder AA erbjöds vid ankomsten till arresten och inte heller om vilka kläder som togs ifrån henne i samband med hennes försök att skada sig. Det framstår dock som att hon inledningsvis hade på sig trosor och en tröja. Av arrestantbladet framgår att hon fick en filt kl. 4.45, men att den togs

ifrån henne igen kl. 5.00 eftersom hon hade satt sin madrass för dörren. Även madrassen togs ifrån henne vid det tillfället. Tröjan togs ifrån henne kl. 5.15 efter att hon försökt skada sig. Kl. 8.10 fick hon återigen en filt. AA har själv uppgett att hon ville skyla sig och därför gömde sig bl.a. under bordet och att hon frös. Eftersom AA inte hade annat än trosor på underkroppen borde hon enligt min mening ha erbjudits t.ex. en filt att värma och skyla sig med redan när hon sattes in i cellen och inte, som skedde, efter nästan en timme.

Att madrassen sedan togs bort av säkerhetsskäl har jag inte några synpunkter på. Utredningen ger dock inte något svar på varför filten togs ut redan vid det tillfället. Jag har inte heller några synpunkter på att tröjan togs ifrån AA efter att hon försökt skada sig. Efter det kom hon dock att vistas i cellen iförd endast trosor och utan tillgång till filt eller madrass under närmare tre timmar. Under ungefär halva den tiden utövades dessutom tillsynen endast av manlig personal. En sådan behandling av en intagen kan enligt min mening endast försvaras om det finns mycket starka säkerhetsskäl. I en sådan situation bör arrestpersonalen dock kontinuerligt vara uppmärksam på om förhållandena ändras så att den intagne inte tvingas att vara utan kläder eller en filt längre än vad som är nödvändigt. Det framgår inte av utredningen om några sådana överväganden gjordes. Om en kvinna av säkerhetsskäl inte kan tillåtas vara iförd annat än trosor är det också särskilt angeläget att i möjligaste mån låta kvinnlig personal sköta tillsynen. Jag återkommer till den frågan nedan.

Polismyndigheten ska kritiseras för att AA inte fick en filt omedelbart när hon sattes in i arresten och för att hon, efter att filt och tröja hade tagits ifrån henne, under närmare tre timmar vistades i cellen med endast trosor på sig utan att det framgår att det fanns tillräckliga skäl för det.

Tillsyn och kroppsvisitation

Det är klarlagt att tillsynen av AA under en och en halv timme sköttes av endast manlig personal och att tillsyn av manlig personal även i övrigt förekom under den tid då AA vistades i cellen med endast trosor på sig. Det är min uppfattning att tillsyn av manlig personal bör undvikas eller begränsas i ett sådant fall. Med hänsyn till att det inte fanns någon kvinnlig personal i arresten under en del av den tid då AA var omhändertagen finner jag inte anledning att kritisera Polismyndigheten i detta avseende. Jag vill dock framhålla att jag delar Polismyndighetens uppfattning att situationer där kvinnlig personal saknas bör undvikas genom god personalplanering.

Det framgår av utredningen att manlig personal kroppsvisiterade AA efter att hon hade försökt skada sig själv. Polismyndigheten har uppgett att det var fråga om en skyddsvisitation. Vid en sådan visitation gäller inte kravet att kvinnor endast får visiteras av kvinnlig personal. Jag har inte anledning att ifrågasätta uppgiften att det varit fråga om en skyddsvisitation eller att det varit nödvändigt att genomföra den med manlig personal. Jag har därför inte anledning att kritisera Polismyndigheten för hur kroppsvisitationen genomfördes. Jag vill

dock ändå framhålla att en kroppsvisitation av en kvinna, så långt det är möjligt, av integritetshänsyn bör utföras av kvinnlig personal.

Tillgång till vatten

AA har uppgett att hon blev fråntagen en plastmugg som hon hade tagit sönder i syfte att skada sig själv. Den uppgiften bekräftas av Polismyndighetens utredning. AA har gjort gällande att hon inte fick dricka vatten efter att muggen hade tagits ifrån henne. Det framgår av utredningen att den cell som AA vistades i är utrustad med en vattenanordning från vilken det går att dricka genom att man spolar upp vatten i händerna eller placerar munnen vid vattenstrålen.

Som framgått ovan har en intagen rätt att få dricksvatten i rimlig omfattning. Det är givetvis att föredra att en intagen får dricka vatten ur en mugg, och det bör erbjudas i möjligaste mån. Mot bakgrund av att AA hade använt den mugg hon hade fått till att försöka skada sig och att det ändå var möjligt för henne att dricka vatten, finner jag inte anledning att rikta någon kritik mot Polismyndigheten i det avseendet.

Rätten till toalettbesök

AA har uppgett att hon upprepade gånger bad att få använda toaletten, men att hon hänvisades till att kissa på golvet. Först vid frigivningen fick hon besöka en toalett. Av Polismyndighetens utredning framgår att AA på grund av platsbrist vistades i en anhållningscell i vilken personalen hade låst toaletten för att hon inte skulle kunna skada sig själv. Av säkerhetsskäl hänvisades hon i stället till att uträtta sina behov på golvet utanför toalettdörren. Av utredningen framgår att det finns en glipa under toalettdörren och att golvet innanför sluttar ned mot ett avlopp.

Jag har tidigare uttalat att en intagen normalt ska ges möjlighet att uträtta sina behov på en toalett. Det är godtagbart att en intagen ibland kan behöva vänta på att få besöka toaletten, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl eller på grund av arrestantvakternas arbetsbelastning (se JO 2017/18 s. 248, dnr 4945-2016). Av utredningen framgår att AA var mycket upprörd under sin vistelse i cellen och att hon gjorde ett försök att skada sig. Jag kan därför förstå att det bedömdes vara förenat med säkerhetsrisker att låta AA använda toaletten i cellen. Att hänvisa en intagen till att kissa i en golvbrunn eller liknande får dock inte förekomma annat än i undantagsfall, och när det sker måste det alltid vara motiverat av omständigheterna i det enskilda fallet. AA nekades att få använda en toalett under närmare åtta timmar, och hon hade inte ens möjlighet att uträtta sina behov i en golvbrunn utan hänvisades till att kissa direkt på golvet utanför toalettdörren. Det finns inte någon dokumentation som visar att det gjordes några överväganden i frågan, t.ex. om det hade varit möjligt att låta AA besöka en annan toalett än den i cellen. Polismyndigheten ska kritiseras för behandlingen av AA i detta avseende.

Av Polismyndighetens yttrande framgår att det i tillnyktringsceller inte är helt ovanligt att frihetsberövade är hänvisade till att uträtta sina behov i ett hål i golvet.

Jag har nyligen uttalat att det inte är acceptabelt och inte heller förenligt med hur en intagen ska bemötas och behandlas att ha en rutin som innebär att toalettbesök som huvudregel inte tillåts nattetid och att den intagne under den tiden hänvisas till att kissa i en golvbrunn eller liknande. Jag uttalade också att jag utgår från att Polismyndigheten ser över sina instruktioner och rutiner för de intagnas toalettbesök nattetid. (Se JO 2017/18 s. 248, dnr 4945-2016). Med anledning av de uppgifter som förekommer i utredningen om att den som vistas i en tillnyktringscell normalt tycks vara hänvisad till att uträtta sina behov i ett hål i golvet finns det skäl för Polismyndigheten att generellt se över sina instruktioner och rutiner för toalettbesök för den som är omhändertagen på grund av berusning.

Frigivningen

Enligt AA saknade hon vid frigivningen ordentliga kläder, pengar och nycklar hem, eftersom bl.a. hennes väska blivit kvar på platsen för omhändertagandet. Hon hade också enligt egen uppgift sagt att hon tänkte skära sig i handlederna när hon kom hem. Någon helt entydig bild av hur frigivningen gick till ger inte utredningen. Jag har därför inte grund för att rikta någon kritik mot Polismyndigheten i det avseendet.

Jag vill dock framhålla att det ofta är lämpligt – om det är möjligt – att en omhändertagens tillhörigheter tas om hand och inte lämnas på platsen för omhändertagandet. Vidare vill jag framhålla vikten av att den som frigges efter ett omhändertagande ges möjlighet att ta sig hem under säkra och värdiga former. Det innebär bl.a. att en person inte ska behöva gå hem i bara underkläder eller långkalsonger eller kläder som är alldeles för tunna med hänsyn till årstiden. Vidare bör en bedömning göras av den frigivnes psykiska tillstånd och riskerna för denne att vistas på egen hand.

Dokumentationen

Som framgått ovan dokumenterades inte de beslut som fattades om vilka kläder AA skulle få ha på sig och inte heller med tillräcklig tydlighet vilka kläder som togs ifrån henne efter att hon försökt att skada sig själv. Inte heller dokumenterades det att AA nekades att använda en toalett och i stället hänvisades till att kissa på golvet under i princip hela omhändertagandet. Det borde självfallet ha skett.

AA har uppgett att hon gjorde en snara för att hänga sig i cellen. Denna uppgift bekräftas av Polismyndighetens utredning. Händelsen dokumenterades inte på annat sätt än att det angavs på arrestantbladet att AA hotat att hänga sig och att en patrull då tog av henne tröjan. Dokumentationen ger intrycket att det endast var fråga om ett verbalt hot och inte om ett faktiskt handlande, och den är därför ofullständig och missvisande. Som jag redan pekat på saknas också

dokumentation av de överväganden som gjordes i frågan om behovet av att låta AA undersökas av läkare med anledning av hennes psykiska hälsa.

Frigivningen av AA dokumenterades inte alls, utöver tidpunkten. Det är därför svårt att utifrån utredningen få någon klar och entydig bild av hur frigivningen gick till. Den bristande dokumentationen har som framgått ovan lett till att jag inte kan bedöma om frigivningen av AA gjordes på ett godtagbart sätt eller inte. Att dokumentera omständigheterna vid en frigivning är särskilt angeläget i ett fall som detta då AA under i princip hela omhändertagandet var i mycket upprört tillstånd och dessutom omhändertogs utan riktiga egna kläder på sig.

Det är ett grundläggande krav ur rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt att beslut, åtgärder och händelser av betydelse dokumenteras i enlighet med de bestämmelser som gäller. Polismyndigheten kan därför inte undgå kritik för bristerna i dokumentationen.

Övrigt

Det som har kommit fram i övrigt ger inte anledning till något uttalande från min sida.